

Zbornik Instituta za kriminološka  
i sociološka istraživanja  
2018 / Vol. XXXVII / 2 / 151-159  
Originalni naučni rad  
UDK: 341.231.14-054.73(4-672EU)  
314.15.045(497.11)

## EKSTRADICIJA I AZIL U SVETLU ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA MIGRANATA\*

Dragan Jovašević\*  
Pravni fakultet Univerzitet u Nišu

*Pravilo je u svim savremenim krivičnim zakonodavstvima, pa tako i u zakonodavstvu Republike Srbije da svakom krivično odgovornom učiniocu krivičnog dela nadležni sud posle sprovedenog krivičnog postupka izrekne vrstu i meru kazne ili drugu krivičnu sankciju. To pravilo se odnosi kako na državljanina Srbije, tako i na stranca kao učinioca krivičnog dela. Pod zakonom predviđenim uslovima u ostvarivanju zaštitne funkcije krivičnog prava od pomoći je i institute ekstradicije. To je pružanje međunarodne pravne pomoći od strane jedne države drugoj državi i njenim pravosudnim organima da privedu pravdi učinioca krivičnog dela. Time se omogućuje solidanost međunarodne zajednice u suzbijanju kriminaliteta na globalnom nivou. No, od ovog pravila postoji zakonom predviđeni izuzetak. On se primenjuje u slučaju kada stranac učini krivično delo, pod uslovom da je uživatelj azila. Dakle, azil pruža zaštitu ljudskih prava stranca (ili lica bez državljanstva) od krivičnog gonjenja za određena krivična dela u čijoj se osnovi nalazi diskriminacija bilo koje vrste. Upravo o primeni ekstradicije i prava azila u pravu Republike Srbije u svetlu zaštite ljudskih prava migranata govori ovaj rad.*

*KLJUČNE REČI: stranac / krivično delo / izvršilac / ekstradicija / krivično gonjenje / azil*

---

\* Ovaj rad predstavlja rezultat rada na projektu *Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije* (47011), koji realizuje Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, a koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

\* E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

## 1. UVOD

Krivično pravo svake savremene države, pa tako i Republike Srbije, predstavlja sistem zakonskih propisa kojima se određuju pojam i elementi krivičnih dela i uslovi za primenu krivičnih sankcija prema njihovim učinocima ako su ispunjeni svi uslovi za krivičnu odgovornost (Jovašević, 2011:378-380). Stoga je prirodno da se krivičnopravni propisi primenjuju ne samo na domaća fizička i pravna lica, bez obzira da li su učinila krivično delo na teritoriji Republike Srbije ili van nje (Jovašević, 2018:67-68), već i na strance (lica koji su državljani drugih država) ili lica bez državljanstva (apatride, apolide). To ukazuje na značaj izučavanja obima i mogućnosti primene domaćeg krivičnog prava na lica koja se nađu u ulozi "migranata".

Migranti i migracije su u Republici Srbiji uređene odredbama Zakona o upravljanju migracijama<sup>1</sup>. Ovaj Zakon uređuje upravljanje migracijama u Republici Srbiji. Shodno članu 2. Zakona migracija je dobrovoljno ili prinudno napuštanje države porekla ili boravka, radi privremenog boravka ili stalnog nastanjenja u Republici Srbiji i dobrovoljno ili prinudno napuštanje Republike Srbije radi privremenog boravka ili stalnog nastanjenja u drugoj državi. To je spoljna migracija. Pored nje postoji i unutrašnja migracija. To je promena prebivališta unutar teritorije Republike Srbije, odnosno promena mesta boravka unutar teritorije Republike Srbije ukoliko je do promene došlo prinudnim putem.

Vezano za migraciju i migrante jeste i upravljanje migracijama. Ono podrazumeva prikupljanje, analizu, obradu, organizovanje, razmenu, čuvanje i zaštitu podataka relevantnih za upravljanje migracijama, utvrđivanje pokazatelja, podataka relevantnih za upravljanje migracijama, uspostavljanje jedinstvenog sistema i drugih mehanizama razmene podataka u oblasti migracija, utvrđivanje i predlaganje ciljeva i prioriteta migracione politike, predlaganje i preduzimanje mera za sprovođenje migracione politike i koordinaciju organa koji obavljaju poslove vezane za upravljanje migracijama, kao doprinosa ostalim zakonom uspostavljenim mehanizmima u oblasti migracija.

Upravo za migrante kao nosioce ovih pojava od posebnog je značaja primena dva instituta u oblasti njihove krivične odgovornosti i kažnjivosti, ako se nađu u ulozi učinioca krivičnih dela u Republici Srbiji ili van nje, ako se sudi u njoj. To su:

- a) ekstradicija ili izručenje (predaja) i
- b) azil (utočište ili zaštita).

---

<sup>1</sup> Službeni glasnik RS, br. 107/2012.

## 2. EKSTRADICIJA

### 2.1 Pojam i vrste ekstradicije

Ekstradicija (izručenje) je akt međunarodne pravne pomoći koji se sastoji u izdavanju učinioca krivičnog dela od strane jedne države drugoj državi s ciljem vođenja krivičnog postupka i izricanja, odnosno izvršenja kazne za učinjeno krivično delo (Petrović, Jovašević, Ferhatović, 2015:178-180). Ona omogućava ostvarenje teritorijalnog principa prostornog važenja krivičnog zakonodavstva u slučajevima kada učinilac napusti državu posle izvršenja krivičnog dela odlaskom u inostranstvo s ciljem da izbegne suđenje i kažnjavanje ili da izbegne izvršenje kazne posle izrečene pravnosnažne presude. U ovakvom slučaju država, u koju se učinilac krivičnog dela sklonio (umoljena država) pruža pravnu pomoć državi na čijoj je teritoriji izvršeno krivično delo (država molilja) time što lišava slobode i predaje joj učinioca dela radi suđenja i kažnjavanja ili radi izvršenja izrečene kazne (Jovašević, Mitrović, Ikanović, 2017:99-101).

Prema izvoru se razlikuju dve vrste ekstradicije:

- a) ugovorna i
- b) zakonska ekstradicija.

Takođe se prema dejstvu razlikuje:

- a) aktivna i
- b) pasivna ekstradicija.

Aktivna ekstradicija postoji kada domaća država traži izručenje učinioca krivičnog dela od strane države.

Pasivna ekstradicija postoji kada izdavanje učinioca krivičnog dela traži strana država od domaće države.

Ugovorna ekstradicija vrši se na osnovu zaključenog formalnog ugovora između država ili na osnovu deklaracije o reciprocitetu.

Ugovor o ekstradiciji može da bude: a) bilateralni – kada se zaključuje između dve zainteresovane države, b) regionalni – kada se zaključuje između više država određenog regiona ili šireg područja i c) multilateralni – kada se zaključuje između svih država ili većeg broja država. Ovaj ugovor zaključuje ministarstvo spoljnih poslova i on podleže ratifikaciji od strane Narodne skupštine čime dobija snagu zakona (specijalnog zakona), a time i primat nad zakonskom ekstradicijom.

U ugovoru o ekstradiciji određuju se krivična dela za koja će se vršiti ekstradicija na sledeće načine (Čejović, 2002:225-228):

- a) metodom enumeracije – nabrojanjem krivičnih dela za koje će se vršiti ekstradicija,

- b) metodom eliminacije – nabranjem krivičnih dela za koja se neće vršiti ekstradicija i
- c) metodom opšte klauzule – određivanjem najblaže vrste i najmanjeg iznosa kazne za krivična dela za koja će se vršiti ekstradicija.

Deklaracija o reciprocitetu je formalni sporazum kojim se države obavezuju da ubuduće vrše ekstradiciju učinilaca određenih krivičnih dela. Ona se primenjuje u slučaju kada između zainteresovanih država ne postoji formalni ugovor o ekstradiciji.

No, ekstradicija se može vršiti i na bazi faktičkog reciprociteta kada se između država vrši izdavanje učinilaca krivičnih dela bez formalnog sporazuma, dakle faktički (Selinšek, 2007:77-79).

Zakonska ekstradicija se određuje odredbama procesnog zakonodavstva i to odredbama Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.<sup>2</sup> Ovaj zakon uređuje postupak pružanja međunarodne pravne pomoći koja obuhvata: a) izručenje okrivljenog ili osuđenog, b) preuzimanje i ustupanje krivičnog gonjenja, c) izvršenje krivične presude i d) ostale oblike međunarodne pravne pomoći.

## 2.2 Pretpostavke i uslovi za ekstradiciju učinioca krivičnog dela

U članu 7. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Republike Srbije nabrojane su pretpostavke za pružanje međunarodne pravne pomoći. To su sledeće pretpostavke:

- a) da krivično delo povodom koga se zahteva pružanje međunarodne pravne pomoći predstavlja krivično delo po zakonu Republike Srbije,
- b) da za isto krivično delo nije pravnosnažno okončan postupak pred domaćim sudom, odnosno da krivična sankcija nije u potpunosti izvršena,
- c) da krivično gonjenje, odnosno izvršenje krivične sankcije nije isključeno zbog zastarelosti, amnestije ili pomilovanja (pri čemu se izuzetno ova pomoć pruža povodom krivičnog dela protiv međunarodnog humanitarnog prava za koje ne nastupa zastarelost),
- d) da se zahtev za pružanje međunarodne pravne pomoći ne odnosi na političko krivično delo ili delo povezano s političkim krivičnim delom, odnosno na krivično delo koje se sastoji isključivo u povredi vojnih dužnosti i
- e) da pružanje međunarodne pravne pomoći ne bi povredilo suverenitet, bezbednost, javni poredak ili druge interese od suštinskog značaja za Republiku Srbiju.

---

<sup>2</sup> Službeni glasnik RS, br. 20/2009. Stupanjem na snagu ovog zakona su prestale da važe odredbe čl. 530–538. Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine.

Pored navedenih pretpostavki, za izručenje okrivljenog ili osuđenog lica stranoj državi potrebno je ispunjenje i uslova predviđenih u članu 16. ovog Zakona. Tako se kao uslovi za odobravanje ekstradicije učinioca krivičnog dela drugoj državi smatraju sledeći uslovi:

- a) da lice čije se izručenje traži nije državljanin Republike Srbije, znači da je stranac ili lice bez državljanstva (pa makar bio i migrant kome nije odobren azil)
- b) da delo povodom koga se zahteva izručenje nije izvršeno na teritoriji Republike Srbije, protiv nje ili njenog državljanina,
- c) da se protiv istog lica u Republici Srbiji ne vodi krivični postupak zbog krivičnog dela povodom koga se zahteva izručenje,
- d) da po domaćem zakonu postoje uslovi za ponavljanje krivičnog postupka za krivično delo povodom kojeg se zahteva izručenje lica protiv koga je pravnosnažno okončan postupak pred domaćim sudom,
- e) da je utvrđena istovetnost lica čije se izručenje zahteva,
- f) da ima dovoljno dokaza za osnovanu sumnju, odnosno da postoji pravnosnažna sudska odluka da je lice čije se izručenje traži učinilo krivično delo povodom kojeg se zahteva izručenje,
- g) da država molilja da garancije da će u slučaju osude u odsustvu postupak biti ponovljen u prisustvu izručenog lica i
- h) da država molilja da garancije da smrtna kazna koja je propisana za krivično delo povodom kojeg se zahteva izručenje neće biti izrečena, odnosno izvršena.

U vezi s izručenjem okrivljenih ili osuđenih lica stranoj državi su od značaja i dva principa. To su:

- a) princip specijaliteta i
- b) princip sticaja zamolnica.

Prema principu specijaliteta (član 14 Zakona) ako izručenje nekog lica bude dozvoljeno drugoj državi, to lice ne može biti krivično gonjeno, podvrgnuto izvršenju krivične sankcije ili izručeno trećoj državi za krivično delo koje je izvršeno pre izručenja, a koje nije bilo predmet izručenja, osim u sledećim slučajevima: a) ako se izručeno lice odreklo ovih garancija i b) ako izručeno lice, iako je imalo mogućnosti, nije napustilo teritoriju države kojoj je izručeno u roku od 45 dana od dana uslovnog otpusta ili izvršene krivične sankcije ili ako se vratilo na teritoriju te države.

Sticaj zamolnica (član 17. Zakona) postoji u slučaju ako izručenje istog lica istovremeno traži više država molilja zbog istog ili različitih krivičnih dela. Tada se odluka o izručenju donosi uzimanjem u obzir okolnosti konkretnog slučaja, a naročito: a) teritorije na kojoj je krivično delo izvršeno, b) težine krivičnog dela,

c) redosleda podnošenja zahteva, d) državljanstva lica čije se izručenje zahteva i e) mogućnosti izručenja trećoj državi.

### 3. AZIL

Od posebnog značaja za zaštitu ljudskih prava migranata u Republici Srbiji jeste obim, mogućnost i dometi primene instituta azila (utočišta). Azil je prema članu 2. Zakona o azilu i privremenoj zaštiti<sup>3</sup> pravo na boravak i zaštitu stranca kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite. Izbeglica je stranac ili lice bez državljanstva koje se zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja ne nalazi u državi svoga porekla i nije u mogućnosti ili zbog tog straha ne želi da se stavi pod zaštitu te države (Tahović, 1961:163).

Pravo na utočište obuhvata pravo na boravak i zaštitu koje se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova utvrdi da opravdano strahuje od progona u državi porekla ili državi uobičajenog boravišta (Jovašević, 2018:70-71).

Nijedno lice ne sme biti proterano ili vraćeno na teritoriju gde bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog uverenja. No, ovu zaštitu ne uživa lice za koje se osnovano može smatrati da ugrožava bezbednost naše države ili koje je pravnosnažnom presudom osuđeno za krivično delo za koje se prema domaćem zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna zbog čega predstavlja opasnost za javni poredak (član 6).

Od značaja za primenu ovog instituta je i Zakon o upravljanju migracijama.<sup>4</sup>

Tako lice koje dobije azil ne može biti krivično gonjeno od strane države koja mu je pružila gostoprimstvo, niti može biti izručeno stranoj državi. Azil se i daje za krivična dela za koja se ne vrši ekstradicija (ugovorna ili zakonska).

Opravdan strah od progona ili stvarni rizik od trpljenja ozbiljne nepravde može se zasnivati na:

- a) događajima koji su se desili nakon što je tražilac azila napustio državu porekla ili uobičajenog boravišta ili
- b) aktivnostima tražioca azila nakon što je napustio državu porekla kada se utvrdi da je on i dalje nastavio da izražava svoja uverenja ili orijentaciju koju je i ranije imao.

Ipak pravo na utočište strancu ili apatridu (migrantu) se (član 33.) neće odobriti:

---

<sup>3</sup> Ovu oblast uređuju sledeći zakoni : Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, Zakon o strancima i Zakon o graničnoj kontroli (Službeni glasnik RS, br. 24/2018).

<sup>4</sup> Službeni glasnik RS, br. 107/2012.

- 1) licu ako postoje osnovani razlozi da je izvršio, podstrekavao ili na drugi način učestvovao u izvršenju : a) zločina protiv mira, ratnog zločina ili zločina protiv čovečnosti, b) teškog krivičnog dela koje nije političkog karaktera ako je izvršeno van teritorije Republike Srbije pre nego što je to lice došlo u našu državu i c) dela suprotna ciljevima i principima Ujedinjenih nacija,
- 2) licu koje predstavlja opasnost po nacionalnu bezbednost i javni poredak Republike Srbije i
- 3) licu koje uživa zaštitu ili pomoć neke od ustanova ili agencija Ujedinjenih nacija osim Visokog komesarijata za izbeglice i
- 4) licu kome nadležni organi Republike Srbije priznaju ista prava i obaveze kao i njenim državljanima.

## ZAKLJUČAK

Stranci ili lica bez državljanstva koji se kao migranti nađu na teritoriji Republike Srbije mogu se javiti kao učinioci krivičnih dela, bilo na teritoriji domaće države ili u inostranstvu, bilo pre ili posle dolaska na domaću teritoriju. Takva situacija kada se i ova lica jave kao učinioci krivičnih dela shodno načelima zakonitosti i pravičnosti zahteva da i oni podležu krivičnoj odgovornosti, odnosno kažnjivosti.

Tada dolazi do primene dva izuzetno značajna instituta materijalnog krivičnog prava, ali koji nisu propisani krivičnim zakonodavstvom, već zakonima iz drugih oblasti prava. To su : a) ekstradicija i b) azil. Oni u značajnoj meri utiču na obim primene prostornog važenja domaćeg krivičnog zakonodavstva.

Azil ili utočište, zapravo predstavlja, svojevrsnu zaštitu stranih lica (migranata) – nedržavljana Srbije od mogućnosti primene domaćeg krivičnog zakonodavstva. To je pravo na boravak i zaštitu stranca kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite. Ovakvo lice ne podleže primeni ekstradicije koja inače predstavlja najviši izraz međunarodne solidarnosti država u suprotstavljanju kriminalitetu svih oblika i vidova ispoljavanja.

Ekstradicija (ugovorna ili zakonska) predstavlja akt međunarodne pravne pomoći koji se sastoji u izdavanju učinioca krivičnog dela od strane jedne države drugoj državi s ciljem vođenja krivičnog postupka i izricanja, odnosno izvršenja kazne za učinjeno krivično delo. Na taj način ona omogućava ostvarenje teritorijalnog principa prostornog važenja krivičnog zakonodavstva u slučajevima kada učinilac napusti državu posle izvršenja krivičnog dela odlaskom u inostranstvo s ciljem da izbegne suđenje i kažnjavanje ili da izbegne izvršenje kazne posle izrečene pravnosnažne presude. Tada država, u koju se učinilac krivičnog dela sklonio (umoljena država) pruža pravnu pomoć državi na čijoj je teritoriji izvršeno krivično delo (država molilja) time što lišava slobode i predaje joj učinioca dela radi suđenja i kažnjavanja ili radi izvršenja izrečene

kazne. No, za primenu ovog instituta o čemu odlučuje nadležni sud, moraju biti ispunjene zakonom kumulativno propisane pretpostavke, odnosno uslovi.

## LITERATURA

- (1) Čejović, B. (2002) *Krivično pravo. Opšti deo*. Beograd : Službeni list.
- (2) Jovašević, D. (2011) *Leksikon krivičnog prava*. Beograd : Službeni glasnik.
- (3) Jovašević, D. (2018) *Krivično pravo. Opšti deo*. Beograd : Dosije studio.
- (4) Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2017) *Krivično pravo Republike Srpske. Opšti deo*. Banja Luka : Univerzitet Apeiron.
- (5) Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2015) *Krivično pravo 1*. Sarajevo : Pravni fakultet.
- (6) Selinšek, Lj. (2007) *Kazensko pravo. Splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana : Založba GV.
- (7) Službeni glasnik RS, br. 20/2009.
- (8) Službeni glasnik RS, br. 107/2012.
- (9) Službeni glasnik RS, br. 24/2018.
- (10) Tahović, J. (1961) *Krivično pravo. Opšti deo*. Beograd : Savremena administracija.

## EXTRADITION AND ASYLUM IN THE LIGHT OF PROTECTION HUMAN RIGHTS OF MIGRANTS

*The rule is that in all modern criminal legislation, and so in the legislation of the Republic of Serbia, the competent court, after a criminal procedure, pronounces the type and measure of the sentence or other criminal sanction to each criminal responsible for the criminal offense. This rule applies both to a citizen of Serbia and to an alien as a perpetrator of a criminal offense. The law stipulates the conditions for exercising the protective function of the criminal law as well as the extradition institute. It is the provision of international legal assistance by a state to another state and its judicial authorities to bring to justice the perpetrator of the crime. This ensures the international community's solidarity in combating crime at a global level. However, there is a legally foreseen exception to this rule. It is applied in cases when a foreigner commits a criminal offense, provided that he / she is an asylum seeker. Therefore, asylum protects the human rights of foreigners (or stateless persons) from criminal prosecution for certain offenses based on discrimination of any kind. It is precisely the application of extradition and the right to asylum in the law of the Republic of Serbia in light of the protection of human rights of migrants.*

*KEYWORDS: alien / criminal act / perpetrator / extradition / prosecution / asylum*